

การศึกษาพัฒนาการของแนวคิดประชาธิปไตยแบบไหลผ่าน
และบทเรียนจากต่างประเทศ*
THE STUDY ON THE DEVELOPMENT OF LIQUID DEMOCRACY
AND LESSONS FROM ABROAD

นิตติ มณีกาญจน์

Niti Maneekarn

คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี สุราษฎร์ธานี ประเทศไทย

Faculty of Liberal Arts and Management, Science Prince of Songkla University Suratthani Campus, Suratthani, Thailand

Corresponding author E-mail: niti.m@psu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมา ความหมาย และพัฒนาการของแนวคิดประชาธิปไตยแบบไหลผ่าน และ 2) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลจากประสบการณ์ในต่างประเทศ โดยผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร ภายใต้กรอบการวิเคราะห์แก่นสาร อาศัยบทความและหนังสือทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับระบอบประชาธิปไตยยุคคลาสสิก ระบอบประชาธิปไตยในยุคสมัยใหม่ และแนวคิดประชาธิปไตยแบบไหลผ่าน ในส่วนของข้อค้นพบเชิงแนวคิดทฤษฎี พบว่า ประชาธิปไตยแบบไหลผ่านมีจุดกำเนิดจากแนวคิดของผู้ที่ใช้ชื่อในโลกออนไลน์ว่า Sayke ซึ่งได้เสนอแนวทางในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการลงคะแนนและการประมวลผลการตัดสินใจของคนจำนวนมาก ต่อมาแนวคิดดังกล่าวได้ถูกขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองและพรรคโจรสลัดนำไปใช้ โดยมีการพัฒนาแพลตฟอร์มที่มุ่งหมายให้สมาชิกพรรคสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองออนไลน์ในทุกด้าน สมาชิกของพรรคสามารถใช้อำนาจทางการเมืองได้ด้วยตนเอง มีการออกเสียงที่ซับซ้อน มีการส่งต่อคะแนนให้ “ตัวแทน” และสามารถตั้งคะแนนเสียงกลับ ส่วนข้อค้นพบในเชิงปฏิบัติ พบว่า พรรคการเมืองไทยต้องเปลี่ยนแปลงโครงสร้างใหม่ ลดความเป็นระบบราชการ พัฒนาแพลตฟอร์มที่เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมได้มากที่สุด ไม่ควบคุมหรือแทรกแซงการแสดงความคิดเห็นของสมาชิก มีกลไกป้องกันไม่ให้คนส่วนน้อยหรือคนกลุ่มเดิม มีอำนาจตัดสินใจในนามคนส่วนใหญ่ ต้องเสนอประเด็นที่มีความร่วมสมัยแตกต่างจากพรรคการเมืองอื่น และการขับเคลื่อนทางการเมืองต้องไม่จำกัดอยู่เพียงแค่อินเทอร์เน็ต ผู้นำและสมาชิกของพรรคการเมืองจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับชีวิตของประชาชนในโลกของความเป็นจริงด้วย

คำสำคัญ: ประชาธิปไตยแบบไหลผ่าน, การมีส่วนร่วม, พรรคการเมืองดิจิทัล, แพลตฟอร์มดิจิทัล

Abstract

This research aimed to 1) Study the origins, meaning, and development of Liquid Democracy and 2) Propose guidelines for developing political participation through digital technology from international experiences. Employing documentary research methodology with a thematic analysis framework by using academic articles and books related to classical democracy, modern democracy,

and the concept of liquid democracy. The theoretical findings indicate that Liquid Democracy originated from an idea proposed by an online user named Sayke, who suggested utilizing digital technology for voting and decision-making processes. Subsequently, this concept was adopted by various political movements and the Pirate Parties. They developed platforms to enable party members to participate in all aspects of online politics. Party members could exercise political power directly, featuring a sophisticated voting system that allowed for "Proxy" and recall of votes. The practical findings indicate that Thai political parties should restructuring organization to reduce bureaucratic characteristics; developing platforms that maximize member participation opportunities; refraining from controlling or interfering with members' expressions of opinion; establishing mechanisms to prevent some factions from making decisions on behalf of majority; proposing contemporary and distinct issues from other political parties; and, most importantly, ensuring political engagement is not confined solely to the online world. Party leaders and members must also interact with citizens in the real world.

Keywords: Liquid Democracy, Participation, Digital Party, Digital Platform

บทนำ

นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ระบอบประชาธิปไตยมีพัฒนาการและการปรับเปลี่ยนรูปแบบมาโดยตลอด และดูเหมือนว่าการพัฒนานั้นจะมาสิ้นสุดลงในยุคสมัยใหม่ที่รูปแบบประชาธิปไตยเป็นแบบตัวแทน อย่างไรก็ตาม ประชาธิปไตยที่อาศัยตัวแทนกลับไปลดทอนคุณค่าบางอย่างของประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีส่วนร่วมของประชาชนผู้ซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ถึงแม้จะมีความพยายามในการนำเอาตัวแบบใหม่ ๆ มาปรับใช้กับประชาธิปไตยในแบบตัวแทน เช่น การเสนอตัวแบบประชาธิปไตยแบบใคร่ครวญ (Deliberative Democracy) (Gooding, Robert, E., 2008) แต่ก็ยังเป็นเรื่องยากที่จะทำให้ประชาชนสามารถมีอำนาจทางการเมืองได้อย่างแท้จริง จนกระทั่งเมื่อโลกได้เข้าสู่ยุคดิจิทัล เริ่มมีการกล่าวถึงการนำเทคโนโลยีมาใช้ในทางการเมืองรวมถึงการรื้อฟื้นคุณค่าของประชาธิปไตยให้กลับคืนมา แนวคิดที่โดดเด่นอย่างมากและได้ถูกนำมาปฏิบัติจริง ก็คือ แนวคิดประชาธิปไตยแบบไหลผ่าน (Liquid Democracy) โดยในสาขาวิชาการตะวันตก มีงานที่ศึกษาประชาธิปไตยแบบไหลผ่านทั้งในเชิงแนวคิดหรือปรัชญา (Hofmann, J., 2018) และงานที่ศึกษาในเชิงการนำไปปฏิบัติ (Blum, C. & Zuber C., 2016) แต่ในประเทศไทยยังไม่ปรากฏการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าว ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงได้ทำการศึกษาทั้งในประเด็นเรื่องของแนวคิด ที่มา ความหมาย พัฒนาการของประชาธิปไตยแบบไหลผ่านและศึกษาไปถึงแนวทางการนำแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้กับการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศไทย

หากย้อนกลับไปหาความหมายของประชาธิปไตย จะพบว่าแก่นแกนสำคัญที่สุดของระบอบประชาธิปไตยก็คือ ประชาชนหรือคนจำนวนมากเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดและมีสิทธิเสรีภาพในการปกครองตนเอง (Heywood, A., 2013) อย่างไรก็ตาม ในระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่ ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยกลับไม่สามารถเข้าไปมีส่วนในการปกครองได้โดยตรง แต่ใช้วิธีการเลือกตัวแทนให้เข้าไปทำหน้าที่ต่าง ๆ แทนตน ซึ่งแตกต่างจากรบอบประชาธิปไตยยุคคลาสสิกในนครรัฐเอเธนส์ สมัยกรีกโบราณ ที่พลเมืองทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองได้ด้วยตนเอง โดยสาเหตุที่ประชาธิปไตยสมัยใหม่ต้องอาศัยการเลือกตัวแทนนั้นก็เนื่องมาจากสภาพของสังคมสมัยใหม่มีความสลับซับซ้อน มีจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ประชาชนมีความต้องการที่ต่างกันอย่างกว้างและอาจมีผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน อีกทั้งในยุคสมัยใหม่ได้เกิดสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ เพื่อตอบสนองและแก้ปัญหาของประชาชนอยู่แล้ว ดังนั้น จึงไม่มีความจำเป็นต้องให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนในการปกครองโดยตรง

นอกจากนี้แล้ว ประชาชนที่ยังต้องประกอบอาชีพของตนเองอาจไม่ได้มีความรู้ความสามารถในด้านการบริหารกิจการบ้านเมือง ฉะนั้น การเลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่แทนประชาชนย่อมจะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรและเวลาอย่างคุ้มค่ามากกว่า (Kean, J., 2022)

แม้ระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนจะได้รับการสรรเสริญอย่างมากในการทำให้การปกครองของประชาชนเป็นไปได้จริงในโลกยุคใหม่ (โดยอาศัยตัวแทน) (Held, D., 2006) แต่กลับต้องเผชิญกับข้อวิจารณ์อย่างหนักตั้งแต่ช่วงต้นของศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะอย่างยิ่งความไม่ไว้วางใจต่อตัวแทนที่ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว (Sumption, J., 2025) เริ่มตั้งแต่คำถามที่ว่าตัวแทนนั้นแท้จริงแล้วเป็นตัวแทนของใคร ในเมื่อประชาชนไม่ได้เป็นเนื้อเดียวกัน ไม่ได้มีเอกภาพมากเพียงพอ และหากตัวแทนที่ได้รับคะแนนเสียงจากประชาชนในเขตเลือกตั้งต้องไปทำหน้าที่เป็นสมาชิกสภาในระดับประเทศแล้ว เขาคอนนั้นยังคงเป็นตัวแทนให้กับประชาชนในเขตเลือกตั้งนั้นอยู่หรือไม่ หรือการที่ตัวแทนได้รับมอบอำนาจมาจากประชาชนแต่กลับใช้อำนาจในการตัดสินใจไปตามความต้องการของตนเอง การกระทำดังกล่าวนี้เป็นการตัดขาดความเชื่อมโยงกับประชาชนหรือไม่ และเขายังมีสถานะเป็นตัวแทนของประชาชนอยู่หรือไม่ เป็นต้น (Urbanati, N., 2008) นอกจากนี้ ในฝั่งของประชาชนเองก็พบว่า มีการให้ความสนใจกับการเมืองและการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งน้อยลงไปทุกที ดังที่พบว่า ในรอบสามสิบปีที่ผ่านมา มีจำนวนผู้ออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งทั่วโลกมีเพียง 67% และหากพิจารณาเฉพาะในสหภาพยุโรป ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาของสหภาพยุโรปมีผู้ออกมาใช้สิทธิเพียง 42% เท่านั้น (Felice, M., 2022) และในช่วงของการเลือกตั้ง ประชาชนก็อาจจะไม่ได้หาข้อมูลของผู้สมัครมากเพียงพอ ไม่ได้เปรียบเทียบตัวเลือกต่าง ๆ ไม่ได้ศึกษานโยบายที่พรรคการเมืองนำเสนออย่างถี่ถ้วน และไม่ได้ประเมินความเป็นไปได้จริงในการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Urbanati, N., 2008)

อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาแห่งความเสื่อมถอยของระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนก็เป็นช่วงเวลาของโลกได้เข้าสู่ยุคที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัลและดูเหมือนกับว่าความก้าวหน้าดังกล่าว โดยเฉพาะดิจิทัลแพลตฟอร์มและสื่อสังคมออนไลน์ กำลังเข้ามาเปลี่ยนแปลงแนวคิดประชาธิปไตยไปอย่างลึกซึ้ง ไม่เพียงแต่เป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังเปลี่ยนแปลงไปถึงรากฐานทางปรัชญาการเมืองและพื้นฐานแนวคิดของสังคมด้วยซ้ำ ความหวังในการทำให้ประชาธิปไตยกลับมาเป็นระบอบการปกครองที่อำนาจกลับมาอยู่ที่ประชาชนอีกครั้ง การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อให้เกิดการใคร่ครวญในประเด็นสาธารณะร่วมกัน การแสวงหาเจตจำนงทั่วไปของประชาชนผ่านโลกออนไลน์ ไปจนกระทั่งการรื้อฟื้นประชาธิปไตยทางตรงแบบยุคกรีกโบราณ อาจเกิดขึ้นจริงได้ โดยอาศัยแนวคิดแบบใหม่ที่เรียกกันว่า ประชาธิปไตยแบบไหลผ่าน จึงมีความน่าสนใจว่าเป็นไปได้หรือไม่ที่ประชาธิปไตยแบบใหม่นี้จะสามารถเพิ่มศักยภาพและบทบาทของประชาชนที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่แท้จริง พร้อมกับลดบทบาทและความสำคัญของนักการเมืองที่เป็นตัวแทนลงไป เพื่อให้ระบอบประชาธิปไตยมีความแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมา ความหมาย และพัฒนาการของแนวคิดประชาธิปไตยแบบไหลผ่าน
2. เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลจากประสบการณ์ในต่างประเทศ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ภายใต้กรอบการวิเคราะห์แก่นสาร (Thematic Analysis) โดยผู้วิจัยจะคัดเลือกเอกสารต่าง ๆ เช่น หนังสือ บทความ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของระบอบประชาธิปไตยยุคคลาสสิก ระบอบประชาธิปไตยในยุคสมัยใหม่ ระบอบประชาธิปไตยแบบไหลผ่าน โดยเน้นไปที่เอกสารที่กล่าวถึงประเด็นเรื่องความเป็นตัวแทน การมีส่วนร่วมทางการเมือง อำนาจในการปกครอง รวมไปถึงที่มา ความหมาย และพัฒนาการของประชาธิปไตยแบบไหลผ่าน ข้อถกเถียงในเชิงทฤษฎี จากนั้น ผู้วิจัย

ได้ทำการจัดระเบียบของข้อมูล กำหนดคำสำคัญ กำหนดรหัส ดีความเพื่อค้นหาแก่นสาร และสร้างมโนทัศน์ตามประเด็นที่กำหนดไว้ (จำเนียร จวงตระกูล และคณะ, 2567) ตลอดจนถึงการสังเคราะห์ข้อมูลและข้อค้นพบจากเอกสารต่าง ๆ (สุภางค์ จันทวานิช, 2563) เกี่ยวกับประสบการณ์การนำแนวคิดประชาธิปไตยแบบไหลผ่านไปสู่การปฏิบัติจริงในต่างประเทศ

ผลการวิจัย

1. ข้อค้นพบในเชิงทฤษฎี Heywood, A. อธิบายว่า ความหมายของ “ประชาธิปไตย” บ่งบอกถึงระบอบการปกครองที่อำนาจอยู่ที่ประชาชนหรือคนจำนวนมาก มันจึงเป็นระบอบที่ตรงกันข้ามกับระบอบที่อำนาจกระจุกอยู่กับคนเพียงไม่กี่คน ทว่าในสายตาของนักปรัชญาการเมืองยุคกรีกโบราณกลับมองว่าการยกอำนาจทางการเมืองการปกครองให้กับประชาชนนั้นดูจะเป็นอันตรายมากกว่าจะเป็นผลดี นักปรัชญาการเมืองอย่าง Plato แสดงทัศนะว่าประชาธิปไตยเป็นเรื่องของการให้เสรีภาพแก่ปัจเจกชนในการที่จะทำตามใจปรารถนาและเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ ด้วยสิทธิที่เท่าเทียมกัน โดยไม่คำนึงว่าบุคคลนั้น ๆ จะมีความสามารถหรือมีคุณสมบัติอันควรแก่เรื่องใดหรือสามารถจะสร้างประโยชน์แก่ส่วนร่วมได้มากน้อยเพียงใด เขากล่าวว่า ในระยะยาว มันกลายเป็นการทำตามอำเภอใจปล่อยปละละเลยต่อเรื่องที่ควรใส่ใจ ซึ่งจะนำไปทำลายบ่อนเซาะอำนาจทางการเมืองและอำนาจทางศีลธรรมให้เสื่อมโทรมลงในที่สุด

อย่างไรก็ตาม ในสุนทรพจน์ของ Pericles แม่ทัพและรัฐบุรุษชาวเอเธนส์ กลับมองประชาธิปไตยเอเธนส์ในอีกแง่มุมหนึ่ง เขาเห็นว่าประชาธิปไตยได้มอบอำนาจแก่พลเมืองทุกคน ไม่ได้จำกัดอำนาจไว้เฉพาะคนส่วนน้อย ไม่มีใครถูกกีดกันออกจากการเมืองเพราะสถานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ประชาชนสามารถใช้ชีวิตส่วนตัวและดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างอิสระเสรี แต่หากเป็นเรื่องของส่วนรวมแล้วประชาชนจะให้ความเคารพและยึดถือในกฎหมาย เข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างแข็งขัน แม้แต่การออกกฎหมายหรือการกำหนดนโยบายก็ต้องผ่านการอภิปรายใคร่ครวญโดยใช้เหตุผลภายในสภาพเมือง ดังจะเห็นว่าพลเมืองเอเธนส์จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในสภาพเมืองที่มีสมาชิกราว 6,000 คน ซึ่งผู้ที่จะได้สถานะเป็นพลเมืองนั้นจะต้องเป็นเพศชาย มีบิดาเป็นพลเมืองเอเธนส์ และอายุ 18 ปีขึ้นไป โดยพลเมืองเหล่านี้จะเข้าไปร่วมประชุมและออกเสียงในสภาพเมืองด้วยตนเอง และจะใช้การหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันด้วยวิธีการจับฉลาก อย่างไรก็ตาม ถึงแม้พลเมืองของเอเธนส์จะมีสิทธิ เสรีภาพ ในการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองได้ไม่ยากนัก แต่ระบอบประชาธิปไตยเอเธนส์ก็มีกลไกป้องกันการผูกขาดอำนาจและลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นโดยใช้วิธีการจัดประชุมเพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบ อย่างเช่น การเนรเทศบุคคลที่ถูกมองว่าเป็นภัยของระบอบประชาธิปไตย โดยพลเมืองแต่ละคนจะสลักชื่อบุคคลนั้นลงในเศษกระเบื้อง (Ostraca) แล้วนำไปหย่อนในหม้อหรือไหที่เตรียมไว้ หากชื่อของใครมีคนเขียนในจำนวนที่มากพอ บุคคลผู้นั้นก็จะถูกเนรเทศออกจากนครรัฐเอเธนส์เป็นเวลา 10 ปี เป็นต้น

หลังการเสื่อมสลายของนครรัฐเอเธนส์ ระบอบประชาธิปไตยได้รับการรื้อฟื้นอีกครั้งในช่วงรอยต่อของปลายยุคกลางและต้นยุคใหม่ แต่สิ่งที่เปลี่ยนไปจากเดิมอย่างมาก ก็คือ ในระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่นั้น พลเมืองไม่ได้มีอำนาจ หน้าที่ หรือมีส่วนร่วมในการปกครองรัฐด้วยตัวเอง แต่กลับถูกแทนที่ด้วยการที่พลเมืองจะต้องไปทำเครื่องหมายในบัตรเลือกตั้งเพื่อเลือกตัวแทนให้เข้าไปทำหน้าที่ทางการเมืองแทนตนหรือที่เรียกว่าประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) ซึ่งกลไกที่สำคัญที่สุด ก็คือ ระบบการเลือกตั้งที่เสรีและเป็นธรรม เป็นการเลือกตั้งตามกำหนดวาระ และประชาชนทุกคนที่มีคุณสมบัติจะได้รับสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งอย่างเท่าเทียมกัน ทว่าระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่กลับต้องเผชิญกับวิกฤติในหลายด้าน นับตั้งแต่สถานะของ “ตัวแทน” ที่ถูกตั้งคำถามมากขึ้นเรื่อย ๆ ว่าเขาเป็นตัวแทนของใคร ในเมื่อประชาชนที่เลือกเขามีความหลากหลายเป็นอย่างมาก (และประชาชนที่เลือกเขานั้นอาจจะมีความขัดแย้งกันเองในเรื่องผลประโยชน์หรือทัศนคติด้วยซ้ำ) หรือ ในระบบ

เลือกตั้งที่ผู้ชนะได้ทั้งหมด (Winner Takes All) ตัวแทนก็อาจจะไม่ได้เป็นตัวแทนของคนที่ไม่ได้เลือกเขา แต่เมื่อระบบเป็นแบบผู้ชนะได้ทั้งหมดก็เท่ากับว่าเสียงส่วนน้อยและคนที่ไม่ได้เลือกผู้สมัครคนนี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ความเห็นชอบในคนที่ได้รับเสียงมากที่สุดไปโดยปริยาย ปัญหาประการต่อมา ก็คือ ประชาชนที่ลงคะแนนให้ตัวแทนนั้นต้องการให้ตัวแทนแสดงออกอย่างไรกันแน่ เป็นไปได้หรือไม่ที่ความเห็นของตัวแทนจะมองว่าร่างกฎหมายฉบับนี้เป็นเรื่องที่ดี แต่ว่าในความเห็นของคนที่ไม่ได้เลือกเขาเข้ามา มันอาจจะไม่ใช่ ปัญหาประการต่อมา ก็คือ เรื่องความเท่าเทียมของการออกเสียง ในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ทุกคนมีอำนาจออกเสียงที่เท่าเทียมกัน (ตามหลักการหนึ่งคน หนึ่งเสียง) แต่ในทางทฤษฎี อาจมองได้ว่าหลักการดังกล่าวไม่เป็นธรรม ตัวอย่างเช่น John Stuart Mill นักปรัชญาการเมืองและนักการเมืองสายเสรีนิยมชาวอังกฤษ ที่สนับสนุนระบบการออกเสียงที่ไม่เท่ากัน (Plural Voting นั่นคือ คนแต่ละคนอาจออกเสียงได้ไม่เท่ากัน จำนวนคะแนนเสียงจะแตกต่างกันไปตามคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคลนั้น) หรือ Ashira Ostrow ที่ได้มองว่าในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ตัวแทนที่ได้รับการเลือกตั้งจะมีสิทธิในการลงคะแนนเท่ากันเมื่ออยู่ในสถานิติบัญญัติ นั่นคือ หนึ่งคน หนึ่งเสียง ทั้งที่ความจริงแล้วดูเหมือนจะเป็นหนึ่งเสียงที่ไม่เท่ากันจริง ๆ ดังนั้น เขาจึงเสนอว่าควรจะให้หน้าหนักในการลงคะแนนเสียงโดยคิดจากจำนวนผู้ที่ลงคะแนนเสียงให้กับเขา เป็นต้น

นอกจากนี้ ปรากฏการณ์ที่เห็นได้ชัดอย่างหนึ่ง ก็คือ ระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนภายใต้ระบบการเลือกตั้งได้ทำลายคุณค่าของประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้ที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยอย่างแท้จริง การเลือกตั้งถูกทำให้กลายเป็นเกมการแข่งขันกันระหว่างพรรคการเมืองในการช่วงชิงคะแนนเสียงจากประชาชนและประชาชนเองก็ปล่อยให้ผู้ชนะการเลือกตั้งทำหน้าที่ตัดสินใจในเรื่องสาธารณะ โดยไม่ได้สนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมราวกับตนเองได้สูญเสียอำนาจไปทั้งหมดแล้ว (เพราะถือว่ามอบให้กับตัวแทนไปแล้ว) ในอีกด้านหนึ่ง การพึ่งพาตัวแทนมากเกินไปก็ทำให้ประชาชนมีแนวโน้มที่จะให้ความสนใจประเด็นของส่วนรวมน้อยลงไปทุกที ซึ่งส่งผลให้นักการเมืองหรือพรรคการเมืองหรือตระกูลการเมืองสามารถสร้างฐานอำนาจในสถาบันทางการเมืองมากจนเกินไป

2. ข้อค้นพบในเรื่องแนวคิดประชาธิปไตยแบบไหลผ่าน (Liquid Democracy) พบว่า มีจุดเริ่มต้นในช่วงเวลาที่โลกได้ก้าวเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีดิจิทัล แนวคิดดังกล่าวเป็นความพยายามที่จะทำให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองได้มากกว่าประชาธิปไตยแบบตัวแทน โดยแนวคิดประชาธิปไตยแบบไหลผ่านปรากฏขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. 2000 ผู้ที่ใช้ชื่อในโลกออนไลน์ว่า Sayke ได้โพสต์ข้อความในสารานุกรมออนไลน์วิกิพีเดีย (Wikipedia) ถึงแนวคิดดังกล่าวนี้ เขาได้อธิบายว่าประชาธิปไตยแบบไหลผ่านเป็นเหมือนอัลกอริทึม (Algorithm) ที่สามารถนำเอาโจทย์ต่าง ๆ มาเป็นข้อถกเถียง ประมวลผลและแสดงผลกลับมาเป็นรายการคำตอบที่จัดเรียงไปตามลำดับความชอบของคนส่วนมาก พูดอีกอย่างว่า ในช่วงเริ่มต้น แนวคิดของประชาธิปไตยแบบไหลผ่านเป็นเสมือนกระบวนการในการช่วยให้กลุ่มของผู้ใช้งานสามารถแสวงหาคำตอบของส่วนรวมต่อคำถามเฉพาะได้และสามารถนำระบบดังกล่าวไปใช้ในการร่างข้อเสนอเชิงนโยบายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในเวลาต่อมา แนวคิดประชาธิปไตยแบบไหลผ่านได้ถูกนำมาใช้ในทางการเมืองโดยพรรคการเมืองที่มีชื่อว่าพรรคโจรสลัด (Pirate Party) พรรคโจรสลัดก่อตั้งครั้งแรกในประเทศสวีเดนเมื่อปี ค.ศ. 2006 ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการให้กำเนิดพรรค ก็คือ นักธุรกิจและนักการเมืองสายเสรีนิยมที่ชื่อว่า Rick Falkving เขาก่อตั้งพรรคโจรสลัดขึ้นในช่วงเวลาที่รัฐบาลสวีเดนมีการสั่งปิดเว็บไซต์ที่ชื่อว่า Pirate Bay ซึ่งเว็บไซต์ดังกล่าวเป็นการให้บริการแชร์ไฟล์อย่างเสรี ผู้ที่เข้ามาในเว็บไซต์สามารถทำการฝากไฟล์และแลกเปลี่ยนไฟล์ รวมถึงข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งกันและกัน โดยเหตุผลของการปิดเว็บไซต์ ก็คือ รัฐบาลมองว่าการกระทำดังกล่าวถือเป็นการละเมิดเรื่องความเป็นส่วนตัวและกระทบต่อลิขสิทธิ์ของผู้ผลิต และเมื่อ Pirate Bay ถูกปิดตัวลง สมาชิกและผู้ใช้งานเว็บไซต์ก็ได้มีการรวมตัวกันอย่างเป็นทางการและมีการเคลื่อนไหวตอบโต้ บรรดาสมาชิกต่างเห็นตรงกันว่ามีความจำเป็นที่

จะต้องเข้าไปแก้กฎหมายหรือพยายามเข้าไปครองอำนาจรัฐเสียเองเพื่อจะได้จัดการกับเรื่องนี้ได้ เหตุการณ์ดังกล่าวจึงกลายเป็นจุดเริ่มต้นในการระดมสมาชิกให้มาลงทะเบียนเพื่อจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมา โดยได้มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการภายในพรรคและใช้วิธีการลงคะแนนเสียงหรือตัดสินใจรูปแบบใหม่ผ่านแพลตฟอร์มที่ชื่อว่า Liquid Feedback ส่วนนโยบายของพรรคจะเน้นไปที่ประเด็นในเรื่องของลิขสิทธิ์ การแชร์ไฟล์ และการปฏิรูปเรื่องสิทธิต่าง ๆ ในโลกออนไลน์ ซึ่งในการรวมตัวครั้งนั้นสมาชิกได้มีการใช้สัญลักษณ์เป็นรูปเรือโจรสลัดสีดำ ซึ่งมีลักษณะภายนอกดูเหมือนกับตัวอักษร P และพวกเขาเรียกการทำงานทางการเมืองในรูปแบบใหม่ของพวกเขาว่าประชาธิปไตยแบบไหลผ่าน

ตัวอย่างของระบบการทำงานของแพลตฟอร์ม Liquid Feedback ที่สมาชิกของพรรคโจรสลัดนำมาใช้และสามารถทำให้เกิดการเข้าร่วมตัดสินใจออนไลน์ได้ทุกคน มีหลักการดังนี้ สมมติว่าสมาชิกพรรคคนหนึ่งชื่อนาย A กำลังพิจารณาที่จะทำการตัดสินใจในสามเรื่อง เรื่องแรก การตัดสินใจเกี่ยวข้องกับร่างกฎหมายที่จะเพิ่มมาตรการการลงโทษที่เข้มงวดต่อผู้ที่หลบเลี่ยงภาษี โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะลดพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงภาษีในอนาคต ในประเด็นดังกล่าวนี้ นาย A อาจจะเลือกที่จะลงคะแนนเสียงด้วยตนเอง เนื่องจากเขาเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านภาษีหรือกฎหมายการเงิน การกระทำของนาย A จึงนับว่ามีเหตุมีผล ส่วนการตัดสินใจเรื่องที่สอง เป็นเรื่องของกฎหมายในการอนุญาตให้ปลูกข้าวโพดที่มีการตัดต่อพันธุกรรม สมมติว่านาย A มีความรู้เกี่ยวกับนโยบายทางด้านนี้น้อยมาก นาย A อาจจะตัดสินใจเรื่องนี้ได้ลำบาก แต่เขามีความคุ้นเคยกับนาย B ซึ่งเป็นนักชีววิทยาที่มีชื่อเสียงและเป็นผู้ที่มีจริยธรรม นาย A อาจไว้วางใจการตัดสินใจของนาย B ในเรื่องนี้ทำให้ในกรณีที่สองนี้นาย A ตัดสินใจมอบคะแนนเสียงของตัวเองให้กับนาย B เพื่อให้ นาย B เป็นผู้ลงคะแนนเสียงในนามของนาย A ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสิ่งแวดล้อม ผลที่ตามมา ก็คือ นาย B จึงมีสิทธิออกเสียงสองเสียงที่จะนำมาลงคะแนนในประเด็นนี้ ได้แก่ เสียงของนาย A แล้วก็เสียงของตนเอง ในกรณีที่สาม สมมติเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงการค้ากับประเทศอื่น นาย A อาจจะไม่มีความรู้ด้านเศรษฐกิจ แต่เขารู้จักนาย C ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เชี่ยวชาญทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและเศรษฐศาสตร์อีกหลายคน นาย A จึงตัดสินใจในการมอบคะแนนเสียงสำหรับประเด็นนี้ให้กับนาย C ก่อนแล้วก็ให้นาย C ส่งต่อคะแนนเสียงของนาย A ไปให้กับสมาชิกคนอื่นที่นาย C พิจารณาแล้วเห็นว่ามีความรู้ในเรื่องนี้ ซึ่งการส่งต่อคะแนนเสียงนั้นให้กับผู้เชี่ยวชาญที่เขาเลือกซึ่งเมื่อตัดสินใจไปแล้ว นาย A สามารถจะตรวจสอบผลลัพธ์ได้ตลอดเวลา เขาอาจจะค้นพบข้อมูลที่ทำให้เกิดข้อสงสัยว่าตัวแทนของเขามีการใช้คะแนนเสียงของเขาเพื่อผลประโยชน์ของตนเองหรือไม่ ซึ่งบางทีนาย B อาจจะถูกล้อมลอบบีโน้มน้าวในการลงคะแนนเสียงก็เป็นไปได้ และหากมีการรับรู้เช่นนี้ นาย A สามารถที่จะเรียกคะแนนเสียงของตนกลับมาจากนาย B ซึ่งแม้ว่าการกระทำดังกล่าวจะไม่ส่งผลกระทบต่อมติการตัดสินใจก่อนหน้านี้ แต่ก็ให้นาย B นั้นสูญเสียสิทธิของนาย A ในอำนาจการลงคะแนนเสียงเกี่ยวกับการตัดสินใจในอนาคต

คำอธิบายข้างต้นแสดงให้เห็นถึงลักษณะของประชาธิปไตยแบบไหลผ่านของระบบการออกเสียง นั่นคือในตอนเริ่มต้นสมาชิกพรรคทุกคนจะมีคะแนนเสียงเท่ากัน และเมื่อจะตัดสินใจในเรื่องใดแล้ว สมาชิกพรรคจะมีทางเลือกสองทาง คือ ทางเลือกที่หนึ่ง ตัดสินใจเรื่องนั้นด้วยตนเอง หรือถ้าคิดว่าเราไม่มีความรู้ในเรื่องนั้นดีพอหรือรู้ว่ามีความรู้หรือประสบการณ์มากกว่าเรา เราอาจจะเลือกทางเลือกที่สอง คือ มอบอำนาจให้คนที่เขารู้เรื่องนั้นดีกว่าเราเป็นคนตัดสินใจแทนเรา ดังนั้น คนที่ได้รับมอบคะแนนเสียงมา (Proxy) ก็จะมีคะแนนเสียงในมือตัวเองมากกว่าหนึ่งคะแนน ยิ่งเขาได้รับมอบคะแนนมากเท่าไร คะแนนเสียงในมือเขาก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้นมากขึ้นเท่านั้น ผู้ที่ได้รับมอบคะแนนเสียงมานี้ อาจจะส่งต่อคะแนนเสียงทั้งหมดไปให้กับคนอื่นที่เขาเห็นว่ามีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นดังกล่าวมากกว่าเขาก็ได้ อย่างไรก็ตาม เราสามารถจะดึงเสียงของเรากลับมาจากคนที่เราได้ให้คะแนนเสียงไปได้ตลอดเวลา หากเราเห็นว่ามติการตัดสินใจของเขาผิดพลาดหรือไม่ได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของเราหรือของพรรคอย่างแท้จริง

ทั้งนี้ กระบวนการของประชาธิปไตยแบบไหลผ่านจะมีลำดับขั้นตอน ดังนี้ เริ่มต้นจากสมาชิกพรรคทุกคนสามารถสร้างข้อเสนอได้อย่างอิสระในแพลตฟอร์มและสามารถที่จะโน้มน้าวสมาชิกคนอื่นด้วยการอธิบายถึงที่มา เหตุผล ความสำคัญ หรือความจำเป็นที่จะต้องมีส่วนดังกล่าว และเมื่อสมาชิกของพรรคได้สร้างข้อเสนอในเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้นมาแล้ว แพลตฟอร์ม Liquid Feedback จะทำการเผยแพร่ข้อเสนอดังกล่าวไปให้สมาชิกทุกคนรับทราบ และมีระบบในการกลั่นกรองข้อเสนอเหล่านั้นตามกระบวนการดังต่อไปนี้

1. การรับรองสถานะของข้อเสนอ (Admission) เมื่อสมาชิกได้สร้างข้อเสนอขึ้นมา ระบบจะพิจารณาว่าข้อเสนอดังกล่าวนั้นมีคนสนใจหรือสนับสนุนมากเพียงพอหรือไม่ (โดยเราสามารถกำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำในแพลตฟอร์ม Liquid Feedback ได้ว่าข้อเสนอจะต้องมีผู้สนใจอย่างน้อยกี่คนหรือกี่เปอร์เซ็นต์) ซึ่งหากมีจำนวนผู้สนใจในข้อเสนอดังกล่าวผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำก็จะนำพาข้อเสนอขึ้นไปสู่กระบวนการต่อไป

2. การอภิปราย (Discussion) ระบบจะเปิดพื้นที่ให้สมาชิกทุกคนสามารถอภิปรายในข้อเสนอนั้น ๆ ได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ สมาชิกที่ไม่เห็นด้วยรวมไปถึงสมาชิกที่เหลื้อมติทั้งหมดยังสามารถจะเสนอทางเลือกหรือข้อเสนออื่นเพิ่มเติมได้อีกด้วย (นอกเหนือจากข้อเสนอที่มีการเสนอไว้แต่แรก แต่ข้อเสนอใหม่นั้นต้องผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำที่กำหนดไว้เช่นกัน หรือในบางพรรคการเมืองอาจจะมีการตั้งค่าในระบบว่าข้อเสนอใหม่จะต้องมีผู้สนับสนุนเท่ากับหรือไม่น้อยกว่าข้อเสนอเก่าก็ได้) ผลจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนความเห็นกันนั้นจะนำไปสู่การปรับปรุงข้อเสนอให้ดียิ่งขึ้นหรือรัดกุมขึ้นกว่าเดิม หรือในบางกรณีอาจเป็นการสร้างข้อเสนอใหม่ที่ดีกว่าเดิม ซึ่งในขั้นตอนนี้ ข้อเสนอทั้งหมดจะถูกนำเสนอแก่สมาชิกทุกคนอย่างกว้างขวาง

3. การยืนยัน (Verification) ขั้นตอนนี้จะเป็นการสรุปว่าตกลงแล้วระบบตัดข้อเสนอไหนทิ้งไปบ้าง มีข้อเสนอที่เหลืออยู่กี่ข้อ เสนอประกอบด้วย ข้อเสนออะไรบ้าง เพื่อให้สมาชิกทุกคนรับรู้ตรงกัน ซึ่งหากสมาชิกทั้งหมดยืนยันในระบบแล้วทางเลือกหรือข้อเสนอเหล่านี้ก็จะไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้อีกต่อไป

4. การลงคะแนนเลือกทางเลือก (Voting) ที่สมาชิกทุกคนสามารถจะลงคะแนนด้วยตนเองในการเลือกทางเลือกใดทางเลือกหนึ่งหรืออาจจะมีมอบอำนาจให้ตัวแทน (Proxy) ลงคะแนนแทนเราก็ได้ รวมถึงอาจจะมีการส่งต่อคะแนนเสียงก็ได้ แต่จะมีการกำหนดระยะเวลาในการตัดสินใจ ระบบก็จะประมวลผลว่าข้อเสนอไหนที่ได้รับการเลือกมากที่สุด

แม้ในขณะนี้จะยังไม่ได้มีการนำรูปแบบประชาธิปไตยแบบไหลผ่านไปใช้งานในระดับประเทศหรือในสถาบันทางการเมืองที่เป็นทางการมากนัก แต่ผู้วิจัยพบว่า มีการใช้แนวคิดดังกล่าวในขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง เช่น กลุ่ม Occupy Wall Street และที่สำคัญ คือ มีพรรคการเมืองจำนวนหนึ่งได้นำไปใช้ในการดำเนินงานของพรรค ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการบริหารจัดการภายในพรรค การตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกพรรค การเสนอนโยบายของพรรค การลงโทษสมาชิกพรรค การสำรวจความคิดเห็นของสมาชิกพรรค โดยจะมีการพัฒนาแพลตฟอร์มหรือซอฟต์แวร์อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นแพลตฟอร์ม Participa ของพรรค Podemos ในประเทศสเปน, Rousseau ของพรรค M5S ในอิตาลี หรือ Liquid Feedback ของพรรคโจรสลัดในสวีเดนหรือในเยอรมัน เป็นต้น ทำให้พรรคการเมืองแบบใหม่มีแนวทางที่แตกต่างไปจากพรรคแบบจารีตอย่างมาก นั่นคือ เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็นหรือตัดสินใจร่วมกันอย่างแท้จริง พรรคมีการขับเคลื่อนโดยอาศัยข้อมูลเป็นหลัก (โดยการเก็บและรวบรวมข้อมูลจากผู้ใช้งานแพลตฟอร์ม) การสมัครเป็นสมาชิกพรรคทำได้ง่ายและไม่มีการเก็บค่าลงทะเบียน (ในกรณีของพรรค France Insoumise การเข้าเป็นสมาชิกพรรคสามารถทำได้เพียงแค่เขียนชื่อและที่อยู่ทางอีเมลและกดปุ่มว่า “ฉันสนับสนุนคุณ”) นอกจากนี้ สมาชิกของพรรคจะสมัครใจเข้าร่วมรณรงค์ในแคมเปญทางสื่อดิจิทัลต่าง ๆ ด้วยตนเอง ทุกคนมีอิสระในการร่วมการวางแผน สร้างข้อเสนอ ผลักดันนโยบายต่าง ๆ ในแพลตฟอร์มได้อย่างอิสระ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แนวคิดประชาธิปไตยแบบไหลผ่านก็ได้รับการวิจารณ์เช่นกัน โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดจากการนำไปใช้งานจริง ตัวอย่างเช่น แพลตฟอร์มหรือซอฟต์แวร์ไม่ได้เป็นเครื่องมือที่มีความเป็นกลางแบบวัตถุวิสัย เนื่องจากมันสามารถถูกตั้งโปรแกรมว่าสิ่งใดให้ถือสิ่งที่เป็น “เรื่องปกติ” สิ่งใดที่ผิดไปจากสิ่งที่ควรจะเป็น จึงเป็นไปได้ที่เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับค่านิยม วัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายของเครื่องมือดิจิทัลเหล่านี้ย่อมมีเรื่องของอำนาจและผลประโยชน์เจือปนอยู่ ตัวอย่างเช่น การสร้างโค้ดขึ้นมาเพื่อนิยามพฤติกรรมต่าง ๆ และอนุญาตให้เฉพาะพฤติกรรมที่กำหนดไว้เท่านั้นที่สามารถปรากฏขึ้นได้ในแพลตฟอร์ม ทำให้เครื่องมือดิจิทัลจะให้สิทธิพิเศษและให้การอนุญาตแก่คนบางคน ซึ่งอาจจะนำไปสู่การทำให้เกิดลำดับชั้นสูงต่ำหรือความไม่เสมอภาคกันของผู้เข้าร่วม นอกจากนี้ อาจจะมีอคติที่เกิดจากการตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของผู้นำพรรค กล่าวคือ ผู้ที่ดูแลและควบคุมแพลตฟอร์มมีความสำคัญค่อนข้างมากเพราะจะต้องทำหน้าที่ใช้ดุลพินิจและตัดสินใจในระหว่างการดำเนินการในการคัดกรองความคิดเห็นต่าง ๆ ซึ่งผู้ดูแลระบบมักจะเป็นเจ้าหน้าที่ส่วนกลางและมีความใกล้ชิดกับผู้นำพรรค จึงเป็นไปได้ที่ผู้ดูแลระบบจะใช้ดุลพินิจโดยใช้วิจารณ์ญาณของตนเอง (รวมถึงรับฟังผู้นำพรรค) แล้วก็ตัดสินใจว่าข้อเสนอต่าง ๆ ของสมาชิกมีข้อเสนอใดที่สอดคล้องกับค่านิยมหรือกลยุทธ์ของพรรคบ้างหรือไม่ ถ้าไม่ก็จะนำข้อนั้นออกไปจากการพิจารณาร่วมกันของสมาชิกทั้งหมด หรือบางครั้งอาจมีการแทรกแซงของผู้ดูแลระบบโดยการสร้างกฎเกณฑ์บางอย่าง เช่น การไปตั้งเกณฑ์ขั้นต่ำเอาไว้ค่อนข้างสูงนั้นเพื่อให้ข้อเสนอของสมาชิกตกไปตั้งแต่แรก เป็นต้น ข้อกังวลประการต่อมา ก็คือ ระบบประชาธิปไตยไหลผ่านเปิดโอกาสให้คน ๆ หนึ่งสามารถเป็นตัวแทน (Proxy) ได้โดยตัวแทนอาจมีความสามารถสร้างจำนวนของผู้สนับสนุนหรือผู้ที่มอบคะแนนให้ตนเองได้เป็นจำนวนมาก (ระบบไม่ได้จำกัดจำนวนผู้ที่มอบคะแนน) ซึ่งหากไม่ระมัดระวังสิ่งเหล่านี้แล้ว อาจจะไปสู่เหตุการณ์ที่คนเพียงไม่กี่คนสามารถกำหนดทิศทางหรือเปลี่ยนแปลงผลการตัดสินใจในภาพรวมได้ หรือในอีกกรณีหนึ่ง ก็คือ การที่สมาชิกเข้าไปมีส่วนร่วมน้อยเกินไป จนทำให้คนจำนวนน้อยนั้นกลายเป็นผู้กำหนดผลการตัดสินใจของสมาชิกทั้งหมด ซึ่งหากระบบปล่อยให้คนจำนวนน้อยสามารถผลักดันข้อเสนอได้โดยที่คนส่วนใหญ่ไม่ได้ต้องการข้อเสนอนั้นจริง ๆ ก็ย่อมจะเป็นอันตรายต่อประชาธิปไตย ส่วนอีกประเด็นที่เป็นภัยคุกคามโลกออนไลน์มาโดยตลอด ก็คือ เรื่องความปลอดภัยของระบบปฏิบัติการ ตัวอย่างเช่น เหตุการณ์การโจมตีซอฟต์แวร์ Rousseau ของพรรค M5S ในอิตาลีในเดือนสิงหาคม ปีค.ศ. 2017 มีกลุ่มแฮกเกอร์ที่ชื่อว่า White hat เข้ามาในระบบ แจ้งเตือนสมาชิกพรรคทุกคนเกี่ยวกับความเปราะบางของระบบ อีกไม่กี่วันต่อมามีแฮกเกอร์ที่ใช้ชื่อว่า Black hat ทำการแฮกข้อมูลทั้งหมดและนำข้อมูลเหล่านั้นไปขาย หลังจากเหตุการณ์ครั้งนั้นพรรค M5S ก็ได้ทำการปิดปรับปรุงระบบครั้งใหญ่ เป็นต้น

3. ข้อค้นพบในเรื่องของประสบการณ์การใช้แนวคิดประชาธิปไตยแบบไหลผ่านในต่างประเทศที่สามารถนำมาเป็นบทเรียนเพื่อปรับใช้ในประเทศไทย ผู้วิจัยได้พิจารณาไปที่แนวทางการใช้ประชาธิปไตยแบบไหลผ่านในกรณีของพรรคการเมืองดิจิทัล โดยสามารถถอดบทเรียนได้ ดังนี้ 1) พรรคการเมืองของไทยมีลักษณะเป็นพรรคแบบมวลชนที่มีระบบและโครงสร้างแบบระบบราชการและผูกติดอยู่กับตัวผู้นำพรรคค่อนข้างมาก ดังนั้นพรรคการเมืองไทยต้องพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างใหม่ บทบาทของผู้นำพรรคที่คอยกำหนดทิศทางและสั่งการในเรื่องต่าง ๆ จะต้องลดลง และเปิดโอกาสให้สมาชิกพรรคเข้ามามีส่วนร่วมผ่านแพลตฟอร์มมากขึ้น ตั้งแต่การเลือกหัวหน้าพรรค การริเริ่มข้อเสนอหรือนโยบายที่ใช้ในการหาเสียง การปรึกษาหารือ การลงมติในประเด็นต่าง ๆ เป็นต้น 2) พรรคต้องขับเคลื่อนโดยนำเสนอประเด็นที่เป็นเอกลักษณ์ของพรรค เช่น ในช่วงเริ่มต้นของพรรคโจรสลัดในยุโรปได้มีการเสนอประเด็นเรื่องเสรีภาพในการดาวน์โหลดข้อมูล การแก้ไขกฎหมายที่ว่าด้วยลิขสิทธิ์ เป็นต้น และต้องนำเอาประเด็นใหม่ ๆ ที่สำคัญต่อความเป็นอยู่ของประชาชนเข้ามาเพื่อขยายฐานผู้สนับสนุนด้วย ตัวอย่างเช่น เรื่องธรรมาภิบาลภาครัฐ ภาวะโลกร้อน พลังงาน การว่างงาน สังคมสูงวัย เป็นต้น 3) สมาชิกพรรคและสังคมจะต้องพร้อมกับการใช้เทคโนโลยี มีโครงสร้างพื้นฐานทางด้านเทคโนโลยี มีระบบยืนยันตัวตนที่เชื่อถือได้ และพยายามดึงกลุ่มคนที่มีการศึกษา กลุ่มคนรุ่นใหม่ กลุ่มคนที่ถูกกีดกัน กลุ่มคนที่ไร้พื้นที่ในการแสดงออก เข้ามา

เนื่องจากคนเหล่านี้มีความต้องการเข้าร่วมในโลกออนไลน์ค่อนข้างสูง 4) พรรคการเมืองต้องลดอคติ เปิดกว้างต่อความคิดเห็นต่าง ๆ ผู้ที่ควบคุมแพลตฟอร์มต้องไม่แทรกแซงหรือบิดเบือนเจตนาของพรรค การดำเนินการต่าง ๆ ต้องมีมาตรฐานในการทำงานอย่างชัดเจน ไม่ใช่ดุลพินิจของตนเองในการอนุญาตหรือไม่อนุญาตในข้อเสนอหรือข้อคิดเห็นของบรรดาสมาชิกพรรค พรรคต้องมีการวางกรอบหรือคุณค่าของพรรคให้ชัดเจนเพื่อเป็นแนวทางกำกับการทำงานของผู้ที่เกี่ยวข้องกับระบบ 5) พรรคจะต้องมีจุดยืนและรักษาจุดยืนไว้ให้มั่นคง ต้องระมัดระวังอย่างมากในการร่วมรัฐบาลหรือการสนับสนุนหรือคัดค้านนโยบายของพรรคการเมืองอื่น 6) ในส่วนของวิธีการลงคะแนนการใช้ตัวแทน (Proxy) ต้องป้องกันไม่ให้เกิดการรวบรวมเสียงไว้ที่กลุ่มคนส่วนน้อยหรือคนกลุ่มเดิม ๆ มากเกินไป การจัดลำดับหรือการแสดงสถิติการลงคะแนนของตัวแทนในเรื่องต่าง ๆ จะต้องชัดเจนและสามารถย้อนกลับไปได้เพื่อให้เกิดการตรวจสอบได้อย่างถี่ถ้วน และ 7) การขับเคลื่อนในทางการเมืองต้องไม่จำกัดอยู่เพียงแคในแพลตฟอร์ม หมายความว่า พรรคการเมืองหรือสมาชิกของพรรคการเมืองจะต้องมีปฏิสัมพันธ์จริงกับชีวิตของผู้คนในโลกของความเป็นจริง เพื่อให้สมาชิกพรรคเกิดการรับรู้ข้อมูล สภาพปัญหา ความเปลี่ยนแปลง รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อมนุษย์อันจะนำไปสู่การเห็นอกเห็นใจหรือความเข้าใจกันมากขึ้น

อภิปรายผล

ในประเด็นเรื่องศักยภาพของประชาธิปไตยแบบไหลผ่าน จากการศึกษาพบว่า แนวคิดประชาธิปไตยแบบไหลผ่านสามารถที่จะนำอำนาจในการปกครองกลับมาอยู่กับประชาชนได้จริง เพิ่มบทบาทประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองได้ด้วยตนเองและลดบทบาทของตัวแทนในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนลงไป ซึ่งทำให้ประชาธิปไตยแบบไหลผ่านมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับประชาธิปไตยยุคคลาสสิกที่ประชาชนสามารถเข้ามาใช้อำนาจในการปกครองได้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Revel, M. et al. ที่ได้ศึกษาเรื่อง Liquid Democracy: An Empirical analysis of its epistemic performance ซึ่งพบว่า ประชาธิปไตยแบบไหลผ่านมีศักยภาพทำให้เกิดรูปแบบประชาธิปไตยแบบทางตรงได้และเปิดโอกาสให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมสามารถมอบอำนาจให้กับตัวแทนของพวกเขาได้ในเรื่องที่พวกเขาไม่ได้มีความรู้ความชำนาญ (Revel, M. et al., 2022) นอกจากนี้ ในงานของ Hagberg, L. & Kazen, S. เรื่อง Predictive Liquid Democracy ก็พบว่า การใช้แนวคิดประชาธิปไตยแบบไหลผ่านทำให้ประชาธิปไตยทางตรงนั้นเป็นไปได้จริง ไม่ว่าจะมีส่วนคนเข้าร่วมมากหรือน้อยก็ตาม (Hagberg, L. & Kazen, S., 2024) ขณะที่ Valsangiacomo, C. ที่ได้ศึกษาเรื่อง Clarifying and Defining the Concept of Liquid Democracy มองว่าประชาธิปไตยแบบไหลผ่านทำให้ความเป็นประชาธิปไตยยกระดับสูงขึ้นผ่านการมีส่วนร่วมออนไลน์ที่ได้ผลเป็นการเปิดโอกาสให้พลเมืองสามารถมีส่วนร่วมได้ง่ายและตลอดเวลา มีความเหนือกว่าการมีส่วนร่วมเพียงแค่การเลือกตั้งตามปกติ (Valsangiacomo, C., 2021)

นอกจากนี้ พบว่า เทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองสูงมากและทำให้ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ คนมีการศึกษา คนชายขอบ คนที่ถูกปฏิเสธจากระบบการเมืองเดิม คนที่อยู่ในภาคเศรษฐกิจแบบใหม่ คนที่ไม่ได้มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่สูงนัก สามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง แสดงความคิดเห็น ลงคะแนนเสียง รวมถึงการพิจารณาใคร่ครวญในประเด็นสาธารณะร่วมกันผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลอย่างได้ผล สอดคล้องกับงานของ Congge, U. et al. ที่ได้ศึกษาเรื่อง Digital Democracy: A systematic Literature review Frontier in Political Science มองว่าประชาธิปไตยแบบไหลผ่านที่มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมาเป็นระบบปฏิบัติการนั้นสามารถทำให้เกิดพื้นที่ใหม่สำหรับชุมชนในการเข้าไปใช้ชีวิตประชาธิปไตยได้ไม่ยาก (New Avenues for Community Involvement in Democracy Life) สามารถจะทำให้เกิดการค้นหาข้อมูลหรือการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันได้สะดวกและทำให้การตัดสินใจมีคุณภาพมากขึ้น (Congge, U. et al., 2023)

กระนั้น การวิจัยครั้งนี้ได้ค้นพบข้อบกพร่องของประชาธิปไตยแบบไหลผ่านอยู่หลายประการ แต่จุดอ่อนที่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นไปได้ และอาจนำไปขัดแย้งกับวัตถุประสงค์หลักของแนวคิดที่เน้นการมีส่วนร่วมค่อนข้างมาก ก็คือ ระบบประชาธิปไตยแบบไหลผ่านเปิดโอกาสให้คน ๆ หนึ่งสามารถเป็นตัวแทน (Proxy) ได้โดยตัวแทนอาจไปหาผู้สนับสนุนหรือผู้ที่มอบคะแนนให้ตนเองได้เป็นจำนวนมาก (ระบบไม่ได้จำกัดจำนวนผู้ที่มอบคะแนน) ซึ่งหากไม่ระมัดระวังแล้ว อาจจะไปสู่เหตุการณ์ที่คนเพียงไม่กี่คนสามารถกำหนดทิศทางหรือเปลี่ยนแปลงผลการตัดสินใจในภาพรวมได้ ซึ่งสอดคล้องกับ Berinsky, Adam, J. et al. ที่ได้ศึกษาเรื่อง Tracking Truth with Liquid Democracy Management Science ซึ่งมองว่าระบบอาจจะมีให้มีการรวมอำนาจไว้ที่คนบางกลุ่มได้ แม้จะมีการใช้ระบบการมอบอำนาจให้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญหรือผู้ที่มีเหตุผลก็ตาม แต่กลไกดังกล่าวก็อาจนำไปสู่การรวมศูนย์อำนาจและไปลดความแม่นยำในการตัดสินใจ (Berinsky, Adam, J. et al., 2021) นอกจากนี้แล้ว ตัวแทน (Proxy) ยังมีศักยภาพที่จำกัด การอนุญาตให้ประชาชนสามารถมอบคะแนนให้กับตัวแทนมากจนเกินไปและในหลายประเด็นนั้นจะทำให้การตัดสินใจของตัวแทนไม่มีคุณภาพได้ (Wright, S., 2012)

สรุปและข้อเสนอแนะ

แนวคิดประชาธิปไตยแบบไหลผ่านเป็นการนำประชาธิปไตยแบบทางตรงกับประชาธิปไตยแบบตัวแทน ผสานเข้าด้วยกัน โดยใช้เทคโนโลยีผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองได้ด้วยตนเองและปิดช่องโหว่ในกรณีที่ประชาชนไม่มีความรู้ความชำนาญโดยการให้ประชาชนมอบอำนาจแก่ตัวแทนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ (Proxy) แต่ก็ได้สร้างระบบการป้องกันไว้โดยการให้ประชาชนสามารถดึงอำนาจกลับมาได้ตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้อาจมีข้อจำกัดเนื่องจากการวิจัยเชิงเอกสาร ดังนั้น ในการวิจัยครั้งต่อไป จึงควรจะศึกษาถึงการนำแนวคิดไปใช้ในเชิงปฏิบัติให้มากขึ้น เป็นต้นว่าการออกแบบระบบตัวแทน (Proxy) ที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ลดโอกาสในการเกิดการผูกขาดอำนาจโดยคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง การนำเทคโนโลยีบล็อกเชน (Blockchain) มาช่วยในการดำเนินการตั้งแต่ขั้นตอนการลงทะเบียนไปจนถึงการลงคะแนนเสียงเพื่อสร้างความปลอดภัยให้กับระบบและสามารถทำให้เกิดความโปร่งใสตรวจสอบได้สะดวก รวมถึงควรจะทำศึกษาโดยการนำแพลตฟอร์มไปทดลองใช้จริงกับพรรคการเมืองหรือขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในประเทศไทย ว่าได้ผลเป็นอย่างไร ควรพัฒนาปรับปรุงในส่วนไหนเพิ่มเติม

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้มีที่มาจากงานวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์แนวคิดประชาธิปไตยแบบไหลผ่าน: ข้อถกเถียงในเชิงทฤษฎีและแนวทางการนำไปปฏิบัติ ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนวิจัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยจึงขอขอบคุณทางมหาวิทยาลัยมา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- จำเนียร จวงตระกูล และคณะ. (2567). การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพแบบการวิเคราะห์แก่นสาร: แนวทางปฏิบัติสำหรับนักวิจัยใหม่. วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย, 6(2), 15-29.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2563). การวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Berinsky, Adam, J. et al. (2021). Tracking Truth with Liquid Democracy. Management Science, 36-78. <https://doi.org/10.1287/mnsc.2023.02470>

- Blum, C. & Zuber, C. (2016). Liquid Democracy: Potentials, Problems, and Perspectives. *The Journal of Political Philosophy*, 24(2), 162-182.
- Congge, U. et al. (2023). Digital Democracy: A systematic Literature review. Retrieved April 15, 2025, from <https://shorturl.asia/GgNxo>
- Felice, M. (2022). *Digital Citizenship: The Crisis of the Western Idea of Democracy and Participation on Digital Network*. Italy: Mimesis International.
- Gooding, Robert, E. (2008). *Innovating Democracy: Democratic Theory and Practice After the Deliberative Turn*. New York: Oxford University Press.
- Hagberg, L. & Kazen, S. (2024). Predictive Liquid Democracy. Retrieved April 25, 2025, from https://www.researchgate.net/publication/377557844_Predictive_Liquid_Democracy
- Held, D. (2006). *Models of Democracy*. (3rd ed.). Cambridge: Polity Press.
- Heywood, A. (2013). *Politics*. (4th ed.). New York: Palgrave Macmillan.
- Hofmann, J. (2018). The Promise and Pitfalls of Liquid Democracy. *The Journal of Political Philosophy*, 26(1), 3-23.
- Kean, J. (2022). *The Shortest History of Democracy*. United Kingdom: Paragraph Publishing House.
- Revel, M. et al. (2022). Liquid Democracy: An Empirical analysis of its epistemic performance. Retrieved May 30, 2025, from <https://daniel-halpern.com/files/liquid-in-practice.pdf>
- Sumption, J. (2025). *The Challenges of Democracy and The Rule of Law*. United Kingdom: Profile Books.
- Urbanati, N. (2008). *Representative Democracy: Principles & Genealogy*. United States of America: University of Chicago Press.
- Valsangiacomo, C. (2021). Clarifying and Defining the Concept of Liquid Democracy. *Swiss Political Science Review (SPSR)*, 28(1), 61-80.
- Wright, S. (2012). *The future of political participation: E-democracy and beyond*. United Kingdom: Routledge.